

•
ANALELE ȘTIINȚIFICE
ALE
UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA”
DIN IAȘI
(SERIE NOUĂ)

ISTORIE

TOM LXX
2024

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Nelu Zugravu (Iași), Neculai Bolohan (Iași), Alexandru-Florin Platon (Iași), Petronel Zahariuc (Iași), Ștefan S. Gorovei (Iași), Maria Magdalena Székely (Iași), Cristian Ploscaru (Iași), Claudiu Topor (Iași), Gabriel Leanca (Iași), Gheorghe Iacob (Iași), Ovidiu Buruiană (Iași), Victor Spinei, membru al Academiei Române (Iași), Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române (Cluj-Napoca), Ovidiu Cristea (București), Rudolf Dinu (București), Antal Lukács (București), Ion Eremia (Chișinău), Ion Varta (Chișinău), Dennis Deletant (Londra), Carol Iancu (Montpellier), Hans-Christian Maner (Mainz).

COMITETUL DE REDACȚIE:

Laurențiu Rădvan (redactor șef),
Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Ionuț Nistor, Adrian-Bogdan Ceobanu,
Adrian Vițalari (secretar de redacție),
Mihai-Bogdan Atanasiu (secretar de redacție).

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în textele publicate revine în exclusivitate autorilor.

Manuscrisele, cărțile și revistele propuse pentru schimb,
ca și orice corespondență se vor trimite redacției:

Laurențiu Rădvan

Facultatea de Istorie
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
B-dul Carol I 11,
700506, Iași, România
Tel.: 40-(0)232-20.12.74
e-mail: radvan@uaic.ro

ISSN 1221-843X
eISSN 2821-4617
Printed in Romania

CUPRINS

Rețeaua consulară a României (1918-1947): organizare, personal, regulamente

Adrian-Bogdan Ceobanu, Daniel Cain, <i>Destinul unui fost consul onorific al României la Moscova: Pierre Guérin</i>	9
Lucian Leuștean, <i>Consulatul / Secția consulară a Legației României la Budapesta în cadrul „războiului rece” româno-maghiar în primii ani interbelici</i>	27
Adrian Vițalaru, <i>Un consul al României în Polonia interbelică: George-Traian Gallin</i>	37
Ionel Doctoru, <i>Rețeaua consulară a României din Franța (1924-1926)</i>	53
Elinor Danusia Popescu, <i>Politisation du serment consulaire roumain dans l'entre-deux-guerres. Etude de cas: l'Allemagne nazie</i>	75
Vasile Ungureanu, Ionuț Nistor, <i>Diplomatul Nicolae Țimiraș – un strănepot al lui Ion Creangă în slujba României</i>	83

Mădălina Sava-Moise, <i>Ceramica de tip roman provincial din Muntenia în secolele II-III p. Chr.</i>	113
Nelu Zugravu, <i>De Heliogabalo fertur (ferunt), dicitur...</i>	127
Yanko M. Hristov, <i>Legal and Matrimonial Implications of Captivity in Digest XLIX.15 of Emperor Justinian I (527-565)</i>	139

Adrian-Ionuț Gîlea, <i>Piese de armament din perioada medievală. Un cap de buzdugan din colecția „Muzeului Vasile Pârvan” Bârlad</i>	153
Daniel Mîrea, <i>La început de domnie. Vlad Călugărul în anii 1481-1482</i>	163
Petronel Zahariuc, <i>Despre schitul Corni (ținutul Putna), ctitoria marelui vornic Alexandru Ramandi, metoc al mănăstirii Dohiar de la Muntele Athos</i>	189
Ștefan S. Gorovei, <i>O pagină din istoria unui monument celebru: Bălinești</i>	217
Mariana Lazăr, <i>Marele hrisov domnesc conferit de Mihai Racoviță mănăstirii Cotroceni</i>	233
Gheorghe Lazăr, <i>Comerțul cu produse alimentare în Țara Românească (secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea)</i>	255

Mădălin Anghel, „ <i>A strigat cu glas mare ca din partea obștii</i> ”. Actorul Ioan Poni și un incident al frământărilor de la Iași din 1846	277
Mihai Chiper, „ <i>Și dacă ne ocolește drumul de fier?</i> ” Competiție regională, interese economice și blocaje militare în configurarea rețelei de căi ferate din Moldova (1859-1914)	289
Laurențiu Rădvan, <i>Focul din ianuarie 1880 și Palatul domnesc din Iași</i>	313
Claudiu-Lucian Topor, <i>Memoirs from the time of military occupation: Romania's Europeanisation and Germany's civilising mission (1916-1918)</i>	327
Cătălin Botoșineanu, <i>Grădinile școlare ale așezămintelor primare rurale. Studiu de caz: Inspectoratul școlar regional Iași (1900-1940)</i>	337
Dragoș Jipa, <i>Literatură franceză, diplomație culturală și Rezistență. Michel Dard între Institutul Francez și Universitatea din București (1940-1946)</i>	357

<i>Recenzii și note bibliografice</i>	373
Paula Fredriksen, <i>Pe când creștinii erau evrei: Prima generație</i>, traducere din limba engleză de Dionisie Constantin Pîrvuloiu, București, Editura Humanitas, 2023, 270 p. (Constantin Ciobanu); Liviu Pilat, <i>Moldova, Sfânta Coroană și regii Jagielloni. Vasalitate, putere și gândire politică (1387-1526)</i>, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2023, 404 p. (Alexandru Gorea); Lidia Cotovanu, <i>Émigrer en terre valaque. Estimation quantitative et qualitative d'une mobilité géographique de longue durée (seconde moitié du XVe – début du XVIIIe siècle)</i>, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2022, 466 p. (Bibliothèque de l'Institut d'Études Sud-Est Européennes, 21) (Cristiana Murariu); Julia Derzsi, <i>Delict și pedeapsă. Justiție penală în orașele din Transilvania în secolul al XVI-lea</i>, Cluj-Napoca, Editura Egyetemi Műhely, Societatea Bolyai, 2022, 346 p. (Laurențiu Rădvan); <i>Figures de veuves à l'époque moderne (XVIIe et XVIIIe siècles): Images d'un statut social accepte, cache, revendique?</i> [Figures of Widows in Modern Era (17th and 18th Centuries): Images of an Accepted, Hidden, Claimed Social Status?], sous la direction de Florence Fesneau et Maël Tauziède-Espariat, Paris, Éditions du GHRAM, 2023, 151 p. (Elena Bedreag); Anca Elisabeta Tatay, Cornel Tatai-Baltă, <i>Gravorul Mihail Strilbișchi (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea)</i>, Cluj-Napoca, Editura Mega, Colecția Artă – Istorie – Cultură, 2023, 345 p. (Eugenia Dima); Sebastian Popescu, Alexandru Stancu, <i>Istoria fizicii în Moldova</i>, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2022, 304 p. (Renata-Gabriela Buzău (Apetroaie)); Laurențiu Vlad, <i>Constantin N. Brăiloiu (1809-1889): fragmente biografice</i>, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2023, 224 p. (Simion-Alexandru Gavriș); Martina Winkelhofer, <i>Viața de zi cu zi a împăratului: Franz Joseph și curtea sa imperială</i>, cuvânt înainte de Mihai-Răzvan Ungureanu, traducere din limba germană de Alex Bärnthaler-Nebeja, Iași, Editura Polirom, 2024, 252 p. (Ana-Maria Lupășteanu); Tim Grady, <i>A Deadly Legacy: German Jews and the Great War</i>, Londra, Yale University Press, 2017, 291 p. (Robert Dascălu); George Albuț, <i>Un diplomat român la Budapesta (1981-1990 și după aceea...)</i>, București, Corint Istorie, 2023, 256 p. (Ștefan-Cătălin Stanciu).	

<i>Abrevieri</i>	405
------------------------	-----

„A strigat cu glas mare ca din partea obștii”. Actorul Ioan Poni și un incident al frământărilor de la Iași din 1846

Abstract: In the 1840s, the new cultural discourse promoted by the young intellectual elite had a significant impact on society, with important political repercussions. Historians have noted that the final years of Mihail Sturdza's reign were marked by tense acts of opposition. In this context, a newly uncovered incident from archival documents provides fresh insight into the opposition movements of the time. Ioan Poni, an actor at the National Theatre and a product of the mid-1840s cultural environment, publicly accused the authorities of abuses that had led to a person's death. This moment is relevant not only for shedding new light on the opposition against the government but also because the nature of the protest action was atypical for the intellectuals of that period. In response, the repressive measures taken by the authorities only heightened tensions and dissatisfaction in the following period.

Keywords: Ioan Poni; 1846; opposition movements; National Theatre; Iași.

Înțelegerea manifestărilor împotriva puterii din ultimii ani ai domniei lui Mihail Sturdza reprezintă un punct esențial în decriptarea istoriei politice a perioadei, dar și a evenimentelor de la 1848. Istoricii au remarcat că în anii '40 ai secolului XIX¹ în Moldova a crescut frecvența acțiunilor de opoziție. În acest sens, anul 1846 a atras atenția în mod special, deoarece atunci s-au manifestat mai multe proteste împotriva abuzurilor autorităților, ba chiar a avut loc și o tentativă de complot organizată la moșia Holmu din Vaslui². Mai mult, în primăvara aceluiași an izbucnise o răscoală țărănească în Galiția. Cu toate că protestele interne nu au avut

* Drd., Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România; madalinanghel17@gmail.com.

¹ Ioan. C. Filitti, *Domniile române sub regulamentul organic 1834-1848*, București, 1915, p. 554; Gh. Ungureanu, *Frământări social-politice premergătoare mișcării revoluționare din 1848 din Moldova*, în „Studii. Revistă de Istorie”, XI (1958), 3, p. 51-76; vezi și Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională (1834-1849)*, București, Editura Academiei României, 1967, p. 65-68; Gheorghe Platon, *Moldova și începuturile revoluției de la 1848*, Chișinău, Universitas, 1993, p. 116-118, p. 161-166.

² În seria manifestărilor împotriva regimului regulamentar patronat de Mihail Sturdza, anul 1846 a fost caracterizat drept unul „fierbinte” din punct de vedere politic de către Gh. Platon, datorită numărului de proteste și acțiuni ale opozițanilor de atunci, vezi Gh. Platon, *op. cit.*, p. 164-166.

vreo legătură cu acest eveniment³, totuși există mărturii despre impresia produsă asupra elitei din Moldova, iar acest lucru a influențat, după cum vom vedea, măsurile autorităților și poziționarea lor cu privire la provocările interne. Documentele de arhivă⁴ au scos la iveală un incident necunoscut istoriografiei, din mai 1846, în care a fost implicat actorul Ioan Poni. Astfel, vom avea în vedere analiza câtorva date biografice ale actorului Poni pentru a-l putea încadra peisajului socio-politic al perioadei, analiza incidentului în care a fost implicat și raportarea acestuia la celelalte acțiuni împotriva cârmuirii. Noile date oferite de documentele de arhivă și, cu acest prilej, reconsiderarea evenimentelor din anul 1846 au rolul de a completa și clarifica informațiile cu privire la atitudinile și practicile de manifestare ale opozanților în ultimii ani ai domniei lui Mihail Sturdza.

Ancheta autorităților cu privire la un incident din mai 1846, când un cadavru a fost dus în curtea logofătului din lăuntru, îl viza pe Ioan Poni deoarece își asumase rolul de voce a celor nemulțumiți⁵. Acesta a fost un actor apreciat în epocă⁶, a scris versuri, proză și a tradus piese de teatru⁷. Versurile sale conțin „o meditație despre viață și moarte” și evocă „isprăvi de vitejie de odinioară (...) pe un ton eroic, înalt”⁸. Tatăl său, Costache Poni, era preot. A mai avut trei surori: Zamfira, mama lui Petru Poni (1841-1925), Anica și Maria⁹. Mama sa, Ecaterina Isăcescu, era sora lui Ion Isăcescu, tatăl lui Ion Ionescu de la Brad și al lui Nicolae Ionescu, cei doi fiind, prin urmare, veri cu Ioan Poni¹⁰. Sora sa, Anica (1823-1853) era, de asemenea, actriță și era căsătorită cu actorul Teodor Teodorini¹¹. Ioan Poni a urmat Academia Mihăileană, unde a fost coleg cu Anastasie Panu și Teodor

³ Ioan C. Filitti a considerat, în schimb, că aceste proteste au avut loc sub influența evenimentelor din Polonia, vezi Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 552. Cu toate că, exceptând presupunerile unor consuli, conform mărturiei unui emisar polonez din toamna lui 1846, nu există dovezi în acest sens, vezi Gh. Platon, *Documente polone privind situația din Principatele Române în preajma revoluției de la 1848*, în *CI*, 1981-1982, p. 523. După cum vom vedea, cauzele protestelor de la Iași sunt obiective, precum și celelalte incidente își găsesc explicații în viața politică, socială și culturală internă, iar evenimentele din Galiția mai degrabă au influențat atitudinea autorităților.

⁴ ANI, fond Secretariatul de Stat, nr. 1477.

⁵ *Ibidem*, f. 7.

⁶ Teodor Burada, *Istoria Teatrului în Moldova*, I, Iași, 1915, p. 292.

⁷ Oana Florescu, Monica Nănescu, *Familia Poni. Pagini de corespondență*, Iași, Editura Palatul Culturii, 2015, p. 7.

⁸ Vezi și *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei România, 1979, p. 690: „O meditație despre viață și moarte conține versurile, de un timbru elegiac, din *O vizită la munte* (...). Preferința lui P[oni], care îi vine din experiența lui de om de teatru, e pentru monologul dramatic în versuri ca, de pildă, *Vechiul ostaș moldovean în războaiele lui Ștefan cel Mare*, unde evocarea isprăvilor de vitejie de odinioară se face pe un ton eroic, înalt. (...) în „Almanah pentru români” sânt inserate versuri de o factură meditativă. P. pare tentat de lirica de idei, frământat de întrebări, nebuloase, asupra veșniciei timpului și a misterului vieții (...). Câte o imagine mai îndrăzneată surprinde în *Monahul Slatinei* și, mai mult încă, în poezia *Acsinția sau Nebuna din Târgul Ocnei*, în care e configurată silueta stranie (...) a femeii nebune”.

⁹ Oana Florescu, Monica Nănescu, *op. cit.*, p. 7.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

Codrescu¹². Acțiunile sale cu caracter politic sunt doar parțial cunoscute, fiind știut faptul că se implicase în evenimentele din martie 1848¹³.

Așadar, prin legăturile de familie, studii și profesie, Ioan Poni aparținea mediului intelectual și cultural al Moldovei de la jumătatea secolului XIX, iar prin vârstă și preocupările literare aparținea generației romantice pașoptiste¹⁴. De asemenea, este de remarcat faptul că studentul și apoi actorul Poni se manifestă cultural și intelectual la mijlocul anilor '40, în perioada impunerii unui nou discurs cultural promovat de generația numită, retrospectiv, „pașoptistă” fie prin teatru și versuri, fie prin publicațiile periodice controlate de Mihail Kogălniceanu¹⁵.

Cunoaștem faptul că personalități culturale ale perioadei, tineri intelectuali răsăriți „în larma ideilor nouă”¹⁶ s-au manifestat împotriva cenzurii cu diverse ocazii. Sfera teatrului nu a putut fi cenzurată riguros, iar succesul comediei de moravuri a compromis tendința regimului de a controla acest palier cultural¹⁷. Astfel, cu toate că anumite texte ale vremii erau cenzurate total sau parțial, actorii, din câte se pare, îndrăzneau să susțină acele replici interzise și aruncau „șfichiuri mușcătoare” pe scenă¹⁸, intrând astfel în conflict cu autoritățile. Spre exemplu, la începutul lui 1846, cumnatul lui Ioan Poni, Teodor Teodorini, alături de N. Teodoru și Neculai Luchian au fost surghiuniți la mănăstirea Cașin pentru că n-au ținut cont de cenzura unor fraze și le-au susținut pe scenă în reprezentația piesei „Provincialul Vadră”. De altfel, și autorul ei, Alecu Russo, a fost surghiunit la Soveja cu acest prilej¹⁹. Pentru stagiunea din 1846-1847, conducerea teatrului

¹² *Ibidem*.

¹³ Georgeta Țurcanu, *Teatrul din Moldova și Revoluția de la 1848*, în *CI*, IV (1973), p. 379-380.

¹⁴ Despre generația romanticilor, căreia Ioan Poni pesemne îi aparține, și caracteristicile ei în Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, București, Minerva, 1972, p. 431, p. 588-597. Vezi și G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Minerva, 1982, p. 247: „Creșterea literaturii române se face cu atâta repeziune într-un timp îngust, încât scriitorii înfățișând diferite vârste literare sunt contemporani după vârsta umană. Poeții începându-și activitatea în primele decenii ale veacului trăiesc și scriu către sfârșitul lui, încălecând mai multe școli. Cu toate acestea, tinerii de vârsta lui Kogălniceanu, când n-au o operă masivă ca a lui V. Alecsandri, își au ca epocă de maturitate deceniul 1840-1850, punct culminant fiindu-le anul 1848” și N. Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Paralela 45, 2008, p. 150: „Idei romantice circula la noi, în embrion, în tot deceniul de după instalarea primilor domni pământeni, dar despre o generație propriu-zis romantică se poate vorbi doar după 1830. Aceasta este generația pașoptistă, adică a scriitorilor născuți în deceniul premergător domniilor pământești și care debutează înainte de revoluția de la 1848”. Așadar, cu toate că nu este repertoriat între autorii curentului în lucrări de specialitate, deoarece a avut puține creații, totuși, după vârstă și temele abordate, aparține romantismului pașoptist.

¹⁵ Cristian Ploscaru, *Competiții culturale și strategii discursive în Moldova epocii regulamentare*, în *Retorica politică modernă în spațiul românesc. Origini și forme de manifestare (secolele XVII-XIX)*, Mihai Cojocariu, Cristian Ploscaru (eds.), Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, p. 40.

¹⁶ Alecu Russo, *Piatra teiului. Scrieri alese*, f. I., Editura Pentru Literatură, 1967, p. 12.

¹⁷ Cristian Ploscaru, *op. cit.*, p. 62-63.

¹⁸ Teodor Burada, *op. cit.*, p. 307-308; vezi și R. Rosetti, *Despre cenzura în Moldova*, II, *Cenzura sub Mihail Sturza 1834-1849*, extras din *AARMSI*, s. a-II-a, XXIX (1907), p. 430-431.

¹⁹ Teodor Burada, *op. cit.*, p. 319-320.

stabile a un nou regulament care să asigure buna purtare a actorilor²⁰, ceea ce sugerează, o dată-n plus, atitudinea sfidătoare a acestora. În decembrie 1847, trupa românească a fost desființată din cauza purtării nepotrivite a actorilor, după cum preciza un articol din „Gazeta de Transilvania”²¹. Așadar, nu doar autorii pieselor, ci și actorii trupei românești de teatru manifestau atitudini opozante față de putere, în condițiile în care „cultura a fost una din puținele breșe în structura de autoritate a regimului regulamentar”²². Toate aceste manifestări din zona teatrului atestă impactul noului discurs cultural, iar puterea s-a văzut nevoită a acționa represiv fie prin cenzură, fie prin alte măsuri de forță ale regimului²³. Actorul Ioan Poni este, prin urmare, un produs al acestui context cultural, iar acțiunile și atitudinile sale reprezintă un nou exemplu, de data aceasta în afara scenei, care reflectă tendința critică la adresa regimului din societatea Moldovei regulamentare.

Este știut faptul că Ioan Poni a fost implicat în evenimentele din martie 1848. Într-o scrisoare către George Barițiu, din 2 aprilie 1848, Gh. Sion spunea că Poni a fost bătut cu 150 de palce, în contextul arestărilor din 29 martie²⁴. A fost interogată mai apoi și încerca să-și justifice prezența printre cei aflați la casa lui Alecu Mavrocordat. A susținut că fusese acuzat de „spiontlăcuri” și că a fost dat afară din adunarea din 27 martie „pentru duhuri de desbinare” de către „căpeteniile revotanților”²⁵. Dar în pofida acestor suspiciuni, C. Moruzzi, care „pregătea revoltă și partidă”, l-a introdus în casa lui Alecu Mavrocordat²⁶. Ulterior, s-a amestecat între trupele trimise de domn și ar fi fost auzit strigând la norod să arunce cu pietre, lucru pe care-l neagă²⁷. Aceste informații contradictorii trebuie puse pe seama încercării sale de a se apăra, dar reiese faptul că a participat la întâlnirea de la hotelul Petersburg, a fost prezent alături de alți tineri în casa lui Alecu Mavrocordat și a încercat să întărească mulțimea împotriva autorităților, conform acuzațiilor ce i se aduceau. A fost eliberat din arest pe 15 aprilie 1848 și i s-a impus să rămână la moșia pe care o avea în posesie, Mânzăștii, în ținutul Iași²⁸.

Însă, el a fost implicat, de fapt, și în alte acțiuni de protest împotriva puterii, anterioare anului 1848. O anchetă a autorităților din mai 1846 ne dezvăluie maniera în care s-a manifestat actorul Poni împotriva cărmuirii. Pe 14 mai 1846, corpul pietrarului Neagu Vârlan, care decedase în spitalul mănăstirii Sf. Spiridon, a fost luat de un nepot, plimbat pe străzile Iașilor și așezat în curtea ministrului din lăuntru al Moldovei, scenă care a adunat mulțime curioasă de oameni acolo. Această mică adunare a norodului din curtea logofătului Gh. Ghica, ministrul de interne la acel moment, în jurul unui cadavru, nu putea fi deloc pe placul

²⁰ *Ibidem*, p. 339.

²¹ „Gazeta de Transilvania”, X, nr. 104, Brașov, 29 decembrie 1847, p. 413.

²² Cristian Ploscaru, *op. cit.*, p. 70.

²³ *Ibidem*, p. 64-65.

²⁴ *Anul 1848 în Principatele Române*, I, București, 1902, p. 227 (în continuare: *Anul 1848*)

²⁵ *Ibidem*, p. 191.

²⁶ *Ibidem*, p. 189.

²⁷ *Ibidem*, p. 190.

²⁸ *Ibidem*, p. 315.

autorităților. Mai mult, în mulțime s-a remarcat actorul Poni, care nu a rămas simplu spectator al momentului, ci „cu sumeție” a intrat în odaia ministrului și „a strigat cu glas mare ca din partea obștii” acuzațiile împotriva autorităților, deoarece decesul era pus pe seama unei bătai primite de la poliție²⁹. Cu toate că mulțimea s-a dispersat ulterior fără alte incidente, cazul a fost atent tratat de autorități. Sfatul Cărmuitor a manifestat un interes sporit mai ales cu privire la comportamentul lui Ioan Poni, „căpetenia îmbulzirei”, deoarece putea „provoca o pildă tulburătoare liniștei obștești”³⁰.

Neagu Vârlan din breasla pietrarilor decedase pe 13 mai la spitalul mănăstirii Sf. Spiridon. A doua zi, soția acestuia a reclamat că fusese bătut de comisarul cvartalului al 2-lea, slugerul Ilie Ioan, ceea ce i-ar fi cauzat de fapt moartea³¹. În timpul anchetei pentru aflarea cauzelor morții, trupul a fost ridicat de către nepotul celui decedat, Mateiu Marinov, care l-a urcat într-o cotiugă, l-a plimbat „pe uliță” și l-a lăsat în ograda logofătului Gh. Ghica³². Această inițiativă „ar fi putut da prilej de mai însemnate urmări nepriincioase”³³, remarcă anchetatorii. Astfel, cercetările urmăreau două spețe: lămurirea cauzelor morții pentru a stabili în ce măsură era întemeiată plângerea soției și incidentul din curtea logofătului, care, după cum raporta și agia orașului, era o „pricină mai însemnată care ar fi putut prileji o nenorocire neașteptată”³⁴.

Conform documentelor, la 1 mai, pietrarul Neagu Vârlan, după „gălcevirea cu un megieș”, a fost dus la comisarul de cvartal unde a primit mai multe lovituri de vergi, iar a doua zi era liber și și-a văzut de lucru. La 13 mai s-a prezentat la spital și a mărturisit doctorului că tocmai căzuse de pe o schelă, același lucru susținându-l și duhovnicul spitalului. Așadar, moartea respectivului nu a fost cauzată de bătaia primită, ci de căderea de pe schela unde lucra, au conchis autoritățile. În timpul anchetei, Mateiu Marinov a luat corpul mortului și l-a transportat în ograda logofătului din lăuntru, „urmare care a făcut a se strânge norodul”, evident, curios la o asemenea scenă. Iar acolo, actorul Poni, „care *fără a avea vreo legătură cu săvârșitul din viață*, (...) a cutezat cu sumeție a intra în odaia dumisale logofătului” (s.n.), unde erau și alte „fețe”, și s-a adresat către toți cerând dreptate³⁵. Acesta solicita și „veghearea asupra traiului” soției „sub cuvânt că o așa nenorocire îl pătrunde de durere în suflet”³⁶. Mulțimea s-a dispersat după ce

²⁹ ANI, Fond Secretariatul de Stat, nr. 1477, f. 7.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem, f. 1.

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem, f. 4.

³⁵ Ibidem, f. 7. Printre celelalte „fețe” la care se referă documentul era și consulul rus, după mărturia consulului francez Codrika, care a expus pe scurt incidentul în raportul din 29 iunie 1846, vezi *Documente privitoare la Istoria Românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, vol. XVII, publicate de Nerva Hodoș, București, 1913, p. 1097.

³⁶ ANI, Fond Secretariatul de Stat, nr. 1477, f. 7.

ministrul a promis că, în cazul în care acuzațiile erau fondate, se va face dreptate³⁷. Dar cum ancheta ulterioară a stabilit că nu bătaia aplicată de comisarul de cvartal a fost cauza morții, se impunea pedepsirea celor care au pricinuit incidentul.

Sfatul decidea ca slugerul Ilie Ioan, comisarul de cvartal, să fie depărtat din slujbă cu toate că nu din cauza lui murise pietrarul, dar ca urmare a faptelor sale s-a ajuns la aceste acuzații³⁸. Această măsură ne arată că, totuși, autoritățile au dorit să atenueze nemulțumirile. Mateiu Marinov, nepotul celui decedat, urma să primească „câte 10 lovituri de vergi la patru răspântii (...) căci urmarea lui au dat pildă de zădărnă liniștii obștești”³⁹.

Actorului Poni, în schimb, i se făcuse un rechizitoriu mai complex. Conform jurnalului Sfatului Administrativ din 3 iunie 1846, Ioan Poni nu era rudă cu victima, dar se făcuse „fățiș apărător familiei mortului în mijlocul publicului”, intrase în odaia ministrului strigând „în glas mare ca din partea obștii” acuzațiile, vădise „prin aceasta o urmare de sumeție înaintea însuși ochilor șefilor cârmuirei” și provocase „o pildă tulburătoare liniștei obștești”. Cu alte cuvinte, din perspectiva autorităților, nefăcând parte din familie, ce motiv de revoltă putea avea actorul Poni? Mai mult, în numele obștii acuza public autoritățile, ba chiar, sfidător, a intrat în casa logofătului și, prin comportamentul său, oferea un exemplu nepotrivit mulțimii. Pentru toate acestea era propusă surghiunirea la mănăstirea Soveja⁴⁰.

Dar două zile mai târziu, într-o nouă ședință din 5 iunie, Sfatul Administrativ propunea „desțărarea” lui Ioan Poni. Jurnalul acestei ședințe rezumă detaliile cazului, iar despre acțiunile actorului Poni se preciza că „*au ținut către bântuirea liniștei obștești prin o scandaloașă zădărnă*” (s.n.) și „*că el fiind în slobozenie mai înainte de a-și primi o pilduitoare pedeapsă nu este îndoială că așa precum au urmat și mai înainte nu se va opri de la asemenea alunecări*, pentru aceea se socotește ca pe numitul să se trimită peste Dunăre la o cetate”⁴¹ (s.n.). Astfel, Sfatul concluziona că faptele lui I. Poni au avut, de fapt, drept obiectiv stârnirea unei agitații sociale. Pe 21 iulie, acesta era trecut peste Dunăre, fiind pusă în aplicare pedeapsa⁴².

„Desțărarea” era propusă pentru „instigatorii” la nesupuneri⁴³, așadar opozanți care puteau pricinui tulburări sociale. Acțiunea lui Ioan Poni a fost percepută în această manieră de către miniștrii sfatului cu toate că nu a avut drept

³⁷ *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. XVII, p. 1097.

³⁸ ANI, Fond Secretariatul de Stat, nr. 1477, f. 7.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem, f. 11. O altă ciornă a Sfatului datată pe 3 iunie are modificări la finalul textului, fiind tăiate ultimele rânduri, și era adăugată propunerea de a fi exilat peste Dunăre cu alt scris fapt ce arată că s-a modificat ulterior, vezi Ibidem, f. 13-14.

⁴² Ibidem, f. 15.

⁴³ Vezi raportul lui Mihail Surdza către sultan, din 16 iunie 1846, în care anunța trimiterea la Măcin, pe teritoriul Imperiului Otoman, a opozanților ce se făceau vinovați de „instigare”, în *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, coord. Ungureanu Gheorghe, București, 1960, p. 47-48 (în continuare: *1848 în Moldova*).

urmare vreo agitație socială concretă. Prin urmare, între 3 și 5 iunie, autoritățile s-au convins că actorul Poni intenționase o răzvrătire și propuneau o pedeapsă mai dură, semn că între timp noi fapte au atras atenția asupra comportamentului actorului.

Cu siguranță nu este întâmplător că decizia a fost schimbată în ziua în care delegația boierilor vasluieni, formată din Teodor Râșcanu, Tucidite Dormuz și Teodor Sion, a pătruns în sala ședinței Sfatului Administrativ, în timpul lucrărilor miniștrilor, adresând amenințări, după ce în mai multe rânduri și-au arătat nemulțumirea față de catagrafia făcută în 1845⁴⁴. Cei trei ar fi amenințat cu întreruperea muncii țăranilor și erau astfel acuzați de „scoposuri întinse și neprielnice (...) și tulburarea liniștei obștești, la care neorânduili și altădată s-au aflat amestecați”⁴⁵. Mai mult, Nicolae Istrati⁴⁶, gazda lui T. Râșcanu pe timpul prezenței acestuia în Iași, în acea zi ar fi transmis miniștrilor intenția ridicării ținutului Vaslui de către acei boieri, ba chiar că „până dimineață au să aducă tot ținutul la Iași, să calce curtea și să bată pe miniștrii, pe uliță”⁴⁷. În aceste condiții, nu este exclus ca acțiunile actorului Poni să fi fost asociate, cel puțin din perspectiva autorităților, cu acestea ale boierilor de ținut, dacă nu chiar să fi fost implicat în vreun fel în aceste dispute ivite în acele zile. În acest sens, pasajul din document care justifică decizia deșțărării poate fi înțeles ca o recidivă a actorului Poni, dezvăluită între timp boierilor miniștri: „*el fiind în slobozenie mai înainte de a-și primi o pilduitoare pedeapsă nu este îndoială că așa precum au urmat și mai înainte nu se va opri de la asemenea alunecări*”⁴⁸ (s.n.).

Se ridică întrebarea dacă a existat vreo legătură între cele două incidente, acțiunea de protest a actorului Poni și cele ale boierilor vasluieni. Există mărturii ale unor discuții dintre Ioan Poni și Costache Racliș, care căuta oameni pentru a sprijini pe Teodor Râșcanu, dar ele sunt din toamna lui 1846. În septembrie 1846, Ioan Poni, eliberat între timp⁴⁹, a fost căutat la Focșani de către Costache Racliș. Acesta încerca „să năimească” acoliți pentru un presupus complot organizat la moșia Holmu⁵⁰. Întrevederea nu a avut vreo finalitate, dar îl asociază pe actorul

⁴⁴ *Ibidem*, p. 43. Documentul este publicat și în Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade. Documente cu privire la familia Râșcanu*, X, Iași, 1915, p. 477-479, însă este datat greșit.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Nicolae Istrati, un autodidact, cu lucrări publicate în anii '40-'50 ai sec. XIX, colaborator al lui M. Kogălniceanu și al unor publicații din epocă, a complotat la moșia Holmu în toamna lui 1846 alături de T. Râșcanu și V. Mălinescu. El fost implicat la 1848, dar ulterior s-a aflat în tabăra antiunionistă, vezi Paul Cornea, *Studii de literatură română modernă*, f.l., Editura Pentru Literatură, 1962, p. 321-353.

⁴⁷ Paharnicul Sion relatează momentul și susține că Nicolae Istrati ar fi transmis aceste amenințări ale boierilor vasluieni logofătului Gh. Ghica, fapt ce a alarmat cărmuirea, care a decis astfel pedepsirea petiționarilor, vezi Constandin Sion, *Arhondologia Moldovei*, București, Minerva, 1973, p. 228.

⁴⁸ ANI, Fond Secretariatul de Stat, nr. 1477, f. 11.

⁴⁹ ANI, Fond Secretariatul de Stat, nr. 1494, f. 6. La sfârșitul lui 1846, Ioan Poni apare între actorii trupei românești a Teatrului Național, aflat sub coordonarea lui N. Suțu și Matei Milo, o dovadă în plus că fusese iertat între timp, vezi Teodor Burada, *op. cit.*, p. 339.

⁵⁰ *1848 în Moldova*, p. 60, p. 84, p. 90.

Poni într-un cerc al opozanților față de cârmuire, constituit cu ocazia evenimentelor de atunci. T. Râșcanu nu s-a lăsat prins și s-a ascuns în acel an, fiind sprijinit de diferiți boieri, unii cu funcții în stat: fratele său, spătarul Alecu Râșcanu, ispravnicul de Vaslui, și hatmanul Alecu Aslan, șeful poliției din Iași, care au și fost depărtați din slujbă cu ocazia acestor evenimente⁵¹; deputatul de Vaslui, spăt. Grigore Cuza, care, drept urmare, a fost împiedicat să mai obțină un mandat în anul următor⁵²; vor. Ion Epureanu, Vasile Mălinescu, Nicolae Istrati și mulți alții apar menționați în raportul final al autorităților⁵³.

La Focșani, la sfârșitul lui septembrie 1846, C. Racliș, I. Poni, Iacob Fătu și Iorgu Copcea ar fi discutat despre nemulțumirile față de cârmuire. Desigur, declarațiile acestora conțin informații diferite referitoare la detaliile și scopul conversației. Conform lui I. Poni și Iorgu Copcea, C. Racliș vorbea despre „înjghebarea unei revoluții”, ei delimitându-se, în schimb, de astfel de idei⁵⁴. Mai mult, Iorgu Copcea susținea că actorul Poni „apăra dreptățile guvernului” în fața lui C. Racliș, care dorea „să verse puterea aristocraților, să-i facă pe acei mândri nobili să geamă sub lovirea răzbunătorilor, precum odinioară Franța se găsea teatrul unei asemenea sângeroase scene”⁵⁵. C. Racliș s-a apărat susținând că au discutat despre nemulțumiri personale și îl vizitase pe Ioan Poni pentru a-i oferi consolare în condițiile în care fusese „maltratat” de autorități⁵⁶, referire la arestul acestuia. Este de înțeles că I. Poni încerca să se delimiteze de orice acțiune împotriva guvernului în condițiile în care abia fusese eliberat, iar mișcarea eșuase între timp la Holmu, la sfârșitul lui septembrie, chiar în timpul întrevederii lor, astfel că în cadrul interogatoriului, luat în octombrie, s-a delimitat categoric de orice implicare.

În istoriografie a fost propusă ideea existenței unei „Asociații patriotice”, o organizație revoluționară din Moldova al cărei secretar era T. Râșcanu, iar I. Poni, în lumina informațiilor privind întrevederile sale din toamna lui 1846, ar fi făcut parte din aceasta⁵⁷. Istoricul Gh. Platon a argumentat convingător că nu exista o astfel de organizație⁵⁸. În același timp, a fost sugerată o eventuală implicare a lui

⁵¹ C. Sion, *op. cit.*, p. 228; ANI, Fond Secretariatul de Stat, nr. 1594, f. 64.

⁵² *Anul 1848*, I, p. 526.

⁵³ *1848 în Moldova*, p. 75-91.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 84.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 90.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ În anii '50-'60, Gh. Ungureanu înaintase ipoteza existenței unei „Asociații patriotice” în Moldova, o organizație revoluționară aidoma „Frăției”, care s-a manifestat pentru prima dată în 1846, din care ar fi făcut parte toți acești boieri care au participat la acțiunile lui T. Râșcanu, plus cei care l-au sprijinit și oricare alții care au mai fost menționați în preajma lor, inclusiv actorul Poni, vezi Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. 64.

⁵⁸ Gh. Platon a demonstrat că nu exista o astfel de organizație deoarece singura mărturie în acest sens, o scrisoare a lui Al. I. Cuza, conținea de fapt remarci sarcastice cu privire la incidentele în care erau implicați boierii vasluieni și asociații lor și, mai mult, nicio altă sursă nu mai amintește de o astfel de organizație, vezi *Alexandru Ioan Cuza acte și scrisori*, ed. D. Ivănescu și Virginia Isac, Iași, Junimea, 1973, p. 72-73, Gh. Platon, *Probleme privind mișcarea revoluționară de la 1848 din Moldova*, în *SAI*, XI (1968), p. 79 și idem, *Moldova și începuturile revoluției de la 1848...* p. 164-166. Deși

Nicolae Bălcescu cu privire la agitațiile țăranilor și ale breslelor din Iași, deoarece în primăvara lui 1846 acesta se afla în capitala Moldovei, mergând ulterior la Mânjina, unde l-a cunoscut și pe Ion Ionescu de la Brad⁵⁹. Acestea ar fi fost indiciile colaborării dintre organizațiile secrete din Principate, „Frăția” și „Asociația patriotică”. Însă, informațiile despre prezența lui N. Bălcescu în Moldova sunt lacunare și de aceea Cornelia Bodea doar a sugerat o eventuală conexiune. La rândul său, Gh. Platon, cu toate că a combătut cu argumente solide teza existenței „Asociației patriotice”, a considerat că prezența lui N. Bălcescu în Moldova, concomitent cu aceste agitații, nu era „întâmplătoare”⁶⁰, fără a aduce însă noi argumente în acest sens. Ipoteza unor acțiuni subversive concertate, mai ales că nu exista vreo organizație secretă revoluționară în Moldova, nu se susține prin date documentare, astfel că este necesară înțelegerea acestor fapte într-o altă paradigmă, așa cum ne sunt ele relevate de documente.

Proteste ale corporațiilor din Iași și ale delegațiilor țăărănești din Bacău și Putna aveau cauze obiective în abuzurile autorităților cu ocazia întocmirii noului recensământ, din 1845. Ele s-au desfășurat pașnic, iar odată ce domnul le-a promis corectarea catagrafiei, protestele au încetat⁶¹. Acțiunile boierilor vasluieni aveau drept pretext recensământul. Ei au protestat față de stabilirea căpătâierilor în rândul birnicilor din sate, ceea ce împovăra locuitorii satelor respective, deoarece căpătâierii nu aveau reședință fiscală stabilă⁶². Delegația boierilor din Vaslui a devenit vocea satelor, dar acești boieri erau vechi opozanți ai guvernului, pe care îi găsim implicați cu diferite ocazii în comploturi și alte acțiuni de protest pe parcursul epocii regulamentare, de aceea putem spune că recensământul a oferit doar un nou pretext manifestării lor. Spre exemplu, într-o scrisoare din 1843 către Dașcov, Mihail Sturdza relatează despre cum „boierii vasluieni” provoacă agitație ori de câte ori se găsesc în Iași, referindu-se la Grigore Cuza, T. Râșcanu și N. Istrati⁶³. De asemenea, familii precum Carp, Sion, Mălinescu apar implicate în conjurația lui Leonte Radu, din 1839⁶⁴. Faptul că acești boieri, unii din Vaslui, dar nu numai, au acționat în sprijinul lui T. Râșcanu când acesta a refuzat să se predea se explică prin existența unor complicități și solidarități, uneori prin legături de familie, iar această atitudine avea deja o tradiție în rândurile acestor familii boierești ținutașe.

argumentele istoricului Platon sunt solide, ideea existenței acestei asociații a persistat și apare în diverse alte lucrări în perioada următoare: Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 67; Georgeta Țurcanu, *op. cit.*, p. 379-380.

⁵⁹ Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 67.

⁶⁰ Gh. Platon, *Moldova și începuturile revoluției de la 1848...* p. 165.

⁶¹ *Anul 1848*, I, p. 15.

⁶² *1848 în Moldova*, p. 75-91.

⁶³ Alexandre A. C. Sturdza, *Règne de Michel Sturdza, Prince regnant de Moldavie 1834-1849*, Paris, 1907, p. 347.

⁶⁴ *Documente privitoare la Istoria Românilor*, SI, 6, p. 110. Sioneștii fuseseră implicați încă de la 1830 în acțiuni politice „de tip cărvunar” în timpul ocupației rusești și a introducerii regulamentului, vezi Cristian Ploscaru, *Politică, reformă și interogații identitare în Moldova, 1822-1832*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2022, p. 222-224.

Astfel, în baza informațiilor pe care le avem la dispoziție, este puțin probabil ca actorul I. Poni să fi acționat în siajul vreunei acțiuni concertate la mijlocul lui mai 1846, în curtea logofătului de interne. Totuși, această manifestare publică și maniera acuzațiilor asupra abuzurilor autorităților au căpătat valențe primejdioase în ochii cârmuirii, mai ales că se contura în perioadă un context tot mai tensionat. Cum nu se materializase vreo agitație socială, s-a decis inițial surghiunirea la mănăstire. Faptul că ulterior a fost propusă desțărarea lui, în contextul neînțelegerilor dintre miniștrii și boierii vasluieni, sugerează o asociere a lui Poni în aceste noi dispute ivite în capitala Moldovei. Pe lângă coincidența datei schimbării pedepsei, alte argumente în acest sens sunt: faptul că a fost căutat în toamnă de aceiași oameni, în jurul cărora acum se țesea un complot, precum și expresia din jurnalul Sfătului care sugerează o nouă abatere⁶⁵. Prin urmare, actorul Poni se asociase celorlalți contestatari din jurul lui T. Râșcanu la începutul lui iunie 1846, iar autoritățile au înțeles cu prilejul acestor noi manifestări că el intenționase o agitație socială și era predispus spre noi astfel de acțiuni, ceea ce i-a atras exilul peste Dunăre.

De asemenea, autoritățile percepușeră incidentul din mai ca un potențial factor de instabilitate socială, după cum o dovedesc unele sintagme din documentele anchetei: „prilej de mai însemnate urmări nepriincioase”⁶⁶ și „pricină (...) care ar fi putut prileji o nenorocire neașteptată”⁶⁷ (s.n.). Atitudinea guvernului trebuie înțeleasă și în contextul impresiilor produse de evenimentele din Galiția, din februarie-martie 1846, unde o răscoală țărănească a făcut multe victime în rândurile nobililor⁶⁸. În raportul din 23 martie 1846, consulul francez, Duclos, relatează că boierii moldoveni au fost „foarte afectați” de veștile privind întâmplările de la Cracovia și se temeau „de aceeași soartă”, dar în mod nefondat, precizează consulul, căci în Moldova domnea liniștea⁶⁹. O corespondență din Iași era publicată în „Le National”, în aprilie 1846, și menționa, de asemenea, că boierii erau îngrijorați cu privire la evenimentele din Galiția, dar, spre deosebire de consulul francez, autorul considera că temerile nu erau „cu totul imaginare, pentru că vremea reglării conturilor [boierilor] cu țăranii moldoveni nu este, poate, așa departe”⁷⁰. Afirmatia a produs „impresii nefericite” în Moldova, după cum se exprima autorul broșurii „Moldova. Mihail Sturdza și administrația sa”, publicată la Bruxelles ca reacție la afirmațiile din „Le National”⁷¹. Aluziile îndrăznețe ale

⁶⁵ ANI, Fond Secretariatul de Stat, nr. 1477, f. 11: „nu este îndoială că așa precum au urmat și mai înainte nu se va opri [I. Poni] de la asemenea alunecări”, această frază arată foarte clar că, între timp, Ioan Poni a făcut dovada unor noi abateri.

⁶⁶ Ibidem, f. 1.

⁶⁷ Ibidem, f. 4.

⁶⁸ Robert Bideleux, Ian Jeffries, *A History of Eastern Europe. Crisis and Change*, New York, Routledge, 2007, p. 295. În luna martie mai multe numere ale „Albinei românești” publicau noutăți cu privire la evenimentele din Galiția, vezi „Albina românească”, 18, nr. 18-26, martie 1846.

⁶⁹ *Documente privitoare la Istoria Românilor*, XVII, p. 1084.

⁷⁰ *Anul 1848*, I, p. 16.

⁷¹ *Ibidem*, p. 34. Autorul presupus al broșurii este Grigore Al. Ghica, viitorul domn.

corespondentului din Iași pentru publicația franceză, care acuza întreaga „noblețe” și sugera eventuale agitații sociale⁷², au pus în gardă autoritățile. În acest context, odată ce actorul Poni „zădărase” mulțimea în Iași în curtea logofătului, iar boierii vasluieni, trei săptămâni mai târziu, amenințau cu ridicarea ținutului, cârmuirea Moldovei nu putea fi decât îngrijorată cu privire la aceste fapte de natură să „tulbure liniștea obștească” și, prin urmare, a decis depărtarea peste Dunăre a celor implicați.

Așa se face că, incidentul din mai 1846, când I. Poni devenise vocea mulțimii adunate în curtea ministrului din lăuntru, a fost înțeles de către autorități ca o instigare la răzvrătire, mai ales că, ulterior, acesta a făcut noi dovezi de nesupunere. Actorul Poni aparținea sferei intelectualilor⁷³ din perioadă care au contestat sau au înfruntat puterea, iar atitudinea sa reflectă impactul avut de noul discurs cultural promovat de tânăra elită intelectuală prin teatru, literatură și periodice⁷⁴. În același timp, acțiunea sa face dovada unei metode atipice acestei categorii, agitația socială, spre care, după cum am văzut, actorul Poni ar fi „țintit”, în opinia guvernului. În epocă, abuzurile autorităților făceau obiectul celor mai frecvente acuzații⁷⁵. Astfel, martor al unui fapt considerat revoltător, actorul Poni și-a asumat un protest public, „strigând cu glas mare” „din partea obștii” să se facă dreptate. Se observă în acest caz și tendința asumării „libertății de expresie”, revendicată cu diferite ocazii de noii corifei culturali⁷⁶. Maniera în care a acționat putea fi de natură să provoace o agitație socială, lucru care, însă, nu s-a întâmplat. Totuși implicarea sa ulterioară în cadrul frământărilor din perioadă a impulsionat precauția autorităților cu privire la aceste manifestări de „nesupunere” și „instigare” și a fost exilat peste Dunăre.

În concluzie, incidentele care au provocat într-o manieră sau alta puterea ne arată frământările, nemulțumirile și atmosfera perioadei. Acțiunea lui Ioan Poni reflectă, pe de-o parte, o tendință bine-cunoscută a epocii, și anume a contestării puterii din partea intelectualilor și a criticii publice asumate de aceștia, consecință a impunerii discursului cultural alternativ promovat de noua elită culturală a Moldovei. Dar pe de altă parte, acțiunile acestora se manifestau în zona culturală, juridică, politică sau prin pamflete. Astfel că, atitudinea asumată de I. Poni adaugă o nouă caracteristică, el asumându-și o acțiune îndrăzneată „în mijlocul obștii”, unde, prin intermediul talentului său declamativ⁷⁷, arătându-se „pătruns de durere

⁷² *Ibidem*, p. 16.

⁷³ Vezi Elena Siupiur, *Intelectuali, elite, clase politice moderne în Sud-Estul european. Secolul XIX*, f.a., Domino, 2004, p. 26-146.

⁷⁴ Vezi Cristian Ploscaru, *Competiții culturale și strategii discursive...*, p. 39-73.

⁷⁵ Gh. Georgescu-Buzău, *Satire și pamflete (1800-1849)*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 167-170.

⁷⁶ Cristian Ploscaru, *Competiții culturale și strategii discursive...*, p. 71.

⁷⁷ Gh. Sion amintește în mod explicit despre această înclinație a lui Ioan Poni, pe care-l cunoscuse în Academie: „Printre studenții de la Academie ascultam din când câte o palidă producțiune de versuri, dar nu era ceva care să mă miște. Un văr al amicului meu Ionescu, numit Ioan Poni, mă mulțumea ceva mai bine, părea că atinge mai bine coardele simțitoare, dar el avea o predilecțiune particulară

în suflet”, acuza în fapt abuzurile și nedreptățile puterii. De asemenea, observăm cum se construiau solidarități de opoziție prin astfel de manifestări, actorul Poni fiind asociat ulterior altor cercuri contestatare, ceea ce reprezintă un model, desigur la o scară redusă, pentru solidaritățile ivite la 1848, când diverși protagoniști acționează împreună, în martie, având în comun doar un istoric al opoziției și nemulțumiri față de cărmuire. Însă, în cadrul acestor solidarități trebuie să distingem diversitatea opiniilor, obiectivelor, proiectelor și fondului socio-politic și ideologic din care proveneau.

pentru teatru, și de aceea făcea mai adesea tirade lungi dramatice, pe care le declama foarte frumos. Acesta, în adevăr, după ce a ieșit din școală, s-a devotat artei dramatice și a jucat cu destul succes în drame și tragedii până la sfârșitul vieții sale”, Gh. Sion, *Suvenire contemporane*, București, Minerva, 1915, p. 348.

ABREVIERI

<i>AARMSI</i>	= Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice
<i>AARMSL</i>	= Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Literare
<i>AARPAD</i>	= „Analele Academiei Române”, seria II, București, 1879-1916
<i>AA.SS.</i>	= <i>Acta Sanctorum</i> , ed. Bollandisti, III ^a ediție, Parigi 1863-1870
<i>AB</i>	= Arhivele Basarabiei
<i>ACNSAS</i>	= Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
<i>AE</i>	= L’Année Epigraphique, Paris
<i>AIR</i>	= Arhiva Istorică a României
<i>AIAC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj
<i>AIIAI</i>	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, Iași
<i>AIIC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie Cluj
<i>AIINC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie Națională, Cluj
<i>AIIX</i>	= Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași
<i>ALIL</i>	= Anuarul de Lingvistică și Istorie Literară, Iași
<i>ALMA</i>	= <i>Archivum Latinitatis Medii Aevi</i> . Genève.
<i>AM</i>	= Arheologia Moldovei, Iași
<i>AMAE</i>	= Arhiva Ministerului Afacerilor Externe
<i>AmAnthr</i>	= American Anthropologist, New Series, Published by Wiley on behalf of the American Anthropological Association
<i>AMM</i>	= Acta Moldaviae Meridionalis, Vaslui
<i>AMMB</i>	= Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași
<i>AMN</i>	= Acta Musei Napocensis
<i>AMR</i>	= Arhivele Militare Române
<i>AMS</i>	= Anuarul Muzeului din Suceava
<i>ANB</i>	= Arhivele Naționale, București
<i>ANC</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Județean Cluj
<i>ANSMB</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Municipiului București
<i>ANG</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Județean Galați
<i>ANI</i>	= Arhivele Naționale, Iași
<i>ANIC</i>	= Arhivele Naționale Istorice Centrale
<i>ANR-Cluj</i>	= Arhivele Naționale, Cluj-Napoca
<i>ANR-Sibiu</i>	= Arhivele Naționale, Sibiu
<i>ANRM</i>	= Arhivele Naționale ale Republicii Moldova, Chișinău
<i>ANRW</i>	= Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, Berlin-New York
<i>ANSMB</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Municipiului București
<i>ANV</i>	= Arhivele Naționale, Vaslui
<i>AO</i>	= Arhivele Olteniei
<i>AP</i>	= Analele Putnei
<i>APH</i>	= Acta Poloniae Historica, Varșovia
<i>AqLeg</i>	= <i>Aquila Legionis. Cuadernos de Estudios sobre el Ejército Romano</i> , Salamanca
<i>AR</i>	= Arhiva Românească
<i>ArchM</i>	= Archiva Moldaviae, Iași
<i>ArhGen</i>	= Arhiva Genealogică
„Arhiva”	= „Arhiva”. Organul Societății Științifice și Literare, Iași
<i>ArhMold</i>	= Arheologia Moldovei

ASRR	= Arhiva Societății Române de Radiodifuziune
AȘUI	= Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
ATS	= Ancient Textile Series, Oxbow Books, Oxford și Oakville
AUAIC	= Arhiva Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
AUB	= Analele Universității „București”
BA	= <i>Biblioteca Ambrosiana</i> , Roma, Città Nuova Editrice
BAR	= Biblioteca Academiei Române
BArchB	= Bundesarchiv Berlin
BAR int. ser.	= British Archaeological Reports, International Series
BBRF	= Buletinul Bibliotecii Române din Freiburg
BCIR	= Buletinul Comisiei Istorice a României
BCMI	= Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice
BCU-Iași	= Biblioteca Centrală Universitară, Iași
BE	= Bulletin Epigraphique
BF	= Byzantinische Forschungen, Amsterdam
BJ	= Bonner Jahrbücher, Bonn
BMI	= Buletinul Monumentelor Istorice
BMIM	= București. Materiale de istorie și muzeografie
BNB	= Biblioteca Națională București
BNJ	= Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher
BOR	= Biserica Ortodoxă Română
BS	= Balkan Studies
BSNR	= Buletinul Societății Numismatice Române
ByzSlav	= Byzantinoslavica
CA	= Cercetări arheologice
CAI	= Caiete de Antropologie Istorică
CartNova	= <i>La ciudad de Carthago Nova 3: La documentación epigráfica</i> , Murcia
CB	= Cahiers balkaniques
CBI	= <i>Der römische Weihebezirk von Osterburken. Corpus des griechischen und lateinischer Beneficiärer – Inschriften des Römischen Reiches</i> , Stuttgart
CC	= Codrul Cosminului, Suceava (ambele serii)
CCAR	= Cronica cercetărilor arheologice din România, CIMEC, București
CCh	= <i>Corpus Christianorum</i> , Turnhout
CChSG	= <i>Corpus Christianorum. Series Graeca</i>
CCSL	= <i>Corpus Christianorum Series Latina</i> , Turnhout, Brepols
CDM	= <i>Catalogul documentelor moldovenești din Arhivele Centrale de Stat</i> , București, vol. I-V; supl. I.
CDȚR	= <i>Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului</i> , București, vol. II-VIII, 1974-2006
Chiron	= Chiron: Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts, 1971
CI	= Cercetări istorice (ambele serii)
CIL	= <i>Corpus Inscriptionum Latinarum</i> , Berlin
CL	= Cercetări literare
CLRE	= <i>Consuls of the Later Roman Empire</i> , eds. R. S. Bagnall, A. Cameron, S. R. Schwartz, K. A. Worp, Atlanta, 1987
CN	= Cercetări Numismatice
CNA	= Cronica Numismatică și Arheologică, București
CSCO	= <i>Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium</i> , Louvain
CSEA	= <i>Corpus Scriptorum Ecclesiae Aquileiensis</i> , Roma, Città Nuova Editrice
CSEL	= <i>Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum</i> , Wien, De Gruyter
CSPAMI	= Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Centrale, Pitești
CT	= Columna lui Traian, București

<i>CTh</i>	= <i>Codex Theodosianus</i> . Theodosiani, Libri XVI cum constitutionibus Sirmondianis, I, edidit adsumpto apparatu P. Kruegeri, Th. Mommsen, Hildesheim, 1970-1971
<i>Cv.L</i>	= Convorbiri literare (ambele serii)
„ <i>Dacia</i> ”, <i>N.S.</i>	= Dacia. Nouvelle Série, Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București
<i>DGAS</i>	= Direcția Generală a Arhivelor Statului
<i>DI</i>	= Diplomatarium Italicum
<i>DIR</i>	= <i>Documente privind istoria României</i>
<i>DIRRI</i>	= <i>Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independență</i>
<i>DOP</i>	= Dumbarton Oaks Papers
<i>DTN</i>	= <i>Din trecutul nostru</i> , Chișinău
<i>DRH</i>	= <i>Documenta Romaniae Historica</i>
<i>EB</i>	= Études Balkaniques
<i>EBPB</i>	= Études byzantines et post-byzantines
<i>EDCS</i>	= <i>Epigraphik-Datenbank Clauss-Slaby</i> (http://www.manfredclauss.de/)
<i>EDR</i>	= <i>Epigraphic Database Roma</i> (http://www.edr-edr.it/default/index.php)
<i>EpigrAnat</i>	= Epigraphica Anatolica, Münster
<i>ERAsturias</i>	= F. Diego Santos, <i>Epigrafia Romana de Asturias</i> , Oviedo, 1959.
<i>EuGeSta</i>	= <i>Journal of Gender Studies in Antiquity</i>
<i>Gerión</i>	= Gerión. Revista de Historia Antigua, Madrid
<i>GB</i>	= Glasul Bisericii
<i>GCS</i>	= <i>Die Griechischen Christlichen Schriftsteller</i> , Leipzig, Hinrichs, 1897-1969
<i>GLK</i>	= <i>Grammatici Latini Keil</i>
<i>HEp</i>	= <i>Hispania Epigraphica</i> , Madrid
„ <i>Hierasus</i> ”	= <i>Hierasus</i> . Anuarul Muzeului Județean Botoșani, Botoșani
<i>HM</i>	= Heraldica Moldaviae, Chișinău
<i>HU</i>	= Historia Urbana, Sibiu
<i>HUI</i>	= Historia Universitatis Iassiensis, Iași
<i>IDR</i>	= <i>Inscripțiile din Dacia romană</i> , Bucurști-Paris
<i>IDRE</i>	= <i>Inscriptions de la Dacie romaine. Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie</i> , I-II, Bucarest, 1996, 2000
<i>IGLN</i>	= <i>Inscriptions grecques et latines de Novae</i> , Bordeaux
<i>IGLR</i>	= <i>Inscripțiile grecești și latine din secolele IV-XIII descoperite în România</i> , București, 1976
<i>IILPecs</i>	= <i>Instrumenta Inscripta Latina. Das römische Leben im Spiegel der Kleininschriften</i> , Pecs, 1991
<i>ILAlg</i>	= <i>Inscriptions latines d'Algérie</i> , Paris
<i>ILB</i>	= <i>Inscriptiones Latinae in Bulgaria repertae. Inscriptiones inter Oescum et Iatrum repertae</i> , Sofia, 1989
<i>ILD</i>	= <i>Inscripții latine din Dacia</i> , București
<i>ILN</i>	= <i>Inscriptiones latines de Novae</i> , Poznan
<i>ILLPRON</i>	= <i>Inscriptionum Lapidarium Latinarum Provinciae Norici usque ad annum MCMLXXXIV repertarum indices</i> , Berlin, 1986
<i>ILS</i>	= <i>Inscriptiones Latinae Selectae</i> , 1892
<i>IMS</i>	= <i>Inscriptiones Moesiae Superioris</i> , Belgrad
<i>IN</i>	= „Ioan Neculce”. Buletinul Muzeului Municipal Iași
<i>ISM</i>	= <i>Inscripțiile din Scythia Minor grecești și latine</i> , București, vol. I-III, 1983-1999
<i>JGO</i>	= <i>Jahrbücher für Geschichte Osteuropas</i>
<i>JL</i>	= Junimea literară
<i>JRS</i>	= The Journal of Roman studies, London
<i>LR</i>	= Limba română
<i>Lupa</i>	= <i>Ubi Erat Lupa</i> (http://lupa.at/)
<i>MA</i>	= Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț

<i>MCA</i>	= Materiale și cercetări arheologice
<i>MEF</i>	= <i>Moldova în epoca feudalismului</i> , vol. I-XII, 1961-2012, Chișinău
<i>MEFRA</i>	= <i>Mélanges de l'École française de Rome: Antiquité</i> , Roma
<i>MGH</i>	= <i>Monumenta Germaniae Historica inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum auspiciis societatis aperiendis fontibus rerum Germanicarum medii aevi</i> , Berlin 1877-
<i>MI</i>	= Magazin istoric, București
<i>MIM</i>	= Materiale de istorie și muzeografie
<i>MM</i>	= Mitropolia Moldovei
<i>MMS</i>	= Mitropolia Moldovei și Sucevei
<i>MN</i>	= Muzeul Național, București
<i>MO</i>	= Mitropolia Olteniei
<i>MOF</i>	= Monitorul Oficial al României
<i>Navarro</i>	= M. Navarro Caballero, <i>Perfectissima femina. Femmes de l'élite dans l'Hispanie romaine</i> , Bordeaux, 2017.
<i>NBA</i>	= <i>Nuova Biblioteca Agostiniana</i> , Roma, Institutum Patristicum Augustinianum
<i>NDPAC</i>	= <i>Nuovo Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane</i> , I, A-E, 2e edizione, Marietti, 2006; III, P-Z, 2e edizione, Marietti, 2008
<i>NEH</i>	= <i>Nouvelles études d'histoire</i>
<i>OI</i>	= Opțiuni istoriografice, Iași
<i>OPEL</i>	= <i>Onomasticon provinciarum Europae latinarum</i> , vol. I-IV, Budapesta-Viena, 1994-2002
<i>PG</i>	= <i>Patrologiae cursus completus, Series Graeca</i> , ed. J.-P. Migne, Paris, 1886-1912
<i>PIR</i>	= <i>Prosopographia Imperii Romani. Saec. I.II.III</i> , editio altera, Berlin.
<i>PLRE</i>	= <i>Prosopography of the Later Roman Empire</i> , 3 vol., eds. A. H. M. Jones, J. R. Martindale, and J. Morris, Cambridge, 1971-1992
<i>RA</i>	= Revista arhivelor
<i>RBAR</i>	= Revista Bibliotecii Academiei Române, București
<i>RC</i>	= Revista catolică
<i>RdI</i>	= Revista de istorie
<i>REByz</i>	= <i>Revue des Études Byzantines</i>
<i>RER</i>	= <i>Revue des études roumaines</i>
<i>RESEE</i>	= <i>Revue des études Sud-Est européennes</i>
<i>RGI</i>	= Revista Generală a Învățământului
<i>RHP</i>	= <i>Die römischen Hilfstruppen in Pannonien während der Prinzipatszeit. I: Die Inschriften</i> , Viena
<i>RHSEE</i>	= <i>Revue historique de Sud-Est européen</i>
<i>RI</i>	= Revista istorică (ambele serii)
<i>RIAF</i>	= Revista pentru istorie, arheologie și filologie
<i>RIB</i>	= <i>Roman Inscriptions of Britain</i> , Londra
<i>RIM</i>	= Revista de Istorie a Moldovei, Chișinău
<i>RIR</i>	= Revista istorică română, București
<i>RIS</i>	= Revista de istorie socială, Iași
<i>RITL</i>	= Revista de istorie și teorie literară
<i>RIU</i>	= <i>Die römischen Inschriften Ungarns</i> , Budapesta
<i>RJMH</i>	= <i>The Romanian Journal of Modern History</i> , Iași
<i>RM</i>	= Revista muzeelor
<i>RMD</i>	= <i>Roman Military Diplomas</i> , Londra
<i>RMM</i>	= <i>Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseums</i> , Mainz
<i>RMM-MIA</i>	= Revista muzeelor și monumentelor, seria Monumente istorice și de artă
<i>RMR</i>	= Revista Medicală Română
<i>RRH</i>	= <i>Revue roumaine d'histoire</i>

<i>RRHA</i>	= Revue roumaine de l'histoire de l'art
<i>RRHA-BA</i>	= Revue Roumaine d'Histoire de l'Art. Série Beaux Arts
<i>RSIAB</i>	= Revista Societății istorice și arheologice bisericești, Chișinău
<i>Rsl</i>	= Romanoslavica
<i>SAHIR</i>	= Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae, București
<i>SAI</i>	= Studii și Articole de Istorie
<i>SANIC</i>	= Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale
<i>SCB</i>	= Studii și cercetări de bibliologie
<i>SCh</i>	= <i>Sources Chrétiennes</i> , Paris
<i>SCIA</i>	= Studii și cercetări de istoria artei
<i>SCIM</i>	= Studii și cercetări de istorie medie
<i>SCIV/SCIVA</i>	= Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie)
<i>SCN</i>	= Studii și Cercetări Numismatice, București
<i>SCȘI</i>	= Studii și cercetări științifice, Istorie
<i>SEER</i>	= The Slavonic and East European Review
<i>SHA</i>	= <i>Scriptores Historiae Augustae</i>
<i>SJAN</i>	= Serviciul Județean al Arhivelor Naționale
<i>SMIC</i>	= Studii și materiale de istorie contemporană, București
<i>SMIM</i>	= Studii și materiale de istorie medie, București
<i>SMIMod</i>	= Studii și materiale de istorie modernă, București
<i>SOF</i>	= Südost-Forschungen, München
<i>ST</i>	= Studii Teologice, București
<i>StAntArh</i>	= <i>Studia Antiqua et Archaeologica</i> , Iași
<i>T&MBYZ</i>	= <i>Travaux et Mémoires du Centre de recherches d'histoire et de civilisation byzantines</i>
<i>ThD</i>	= Thraco-Dacica, București
<i>TR</i>	= Transylvanian Review, Cluj-Napoca
<i>TV</i>	= Teologie și viața, Iași
<i>ZPE</i>	= Zeitschrift für Papyralogie und Epigraphik
<i>ZSL</i>	= Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde